

gård og de forskjellige problemer i forbindelse med dette, skal kommunalbestyrelsen fra første færd træde i forhandling med menighedsrådet, for at man i *fællesskab* kan drøfte, hvordan også de kirkelige hensyn kan blive tilgodesete på bedst mulig måde. I denne forbindelse henvises til de meget vigtige cirkulærer, som både Indenrigs- og boligministeriet samt Kirkeministeriet har udsendt den 10. marts 1951. Vel er det kommunalbestyrelsen, der udarbejder planen også med hensyn til kirker og kirkegårde, men det er dog *Kirkeministeriet*, der skal *godkende*, hvor disse tænkes placeret.

Ud fra mine mange forhandlinger med kommunalbestyrelser og menighedsråd vedrørende de tilsendte dispositionsplaners kirkelige spørgsmål, er det min glædelige erfaring, at samarbejdet mellem disse instanser så at sige altid forløber udmærket under gensidig hensyntagen og ikke mindst, når man i tide gør opmærksom på de kirkelige problemers egenart.

Om norske kirkegårdsforhold

De helt gode, gamle tingene vil alltid ha verdi, fordi det er ekte saker, sprunget ut av sunn formsans, med logisk behandling av materialet, stoff, tre, metall eller sten. Et lykkelig samspill i utførelsen mellom kyndige og varsomme hender, inspirert av ånd. Det beste av dette kunst-håndverket har forsvart sin plass i uminnelige tider – det er verdifull arv – og et solid grunnlag for videre arbeid.

Vi tenker med glede på – og er levende interessert i gamle bruksting i hjem, på museer og bygdetun, i kirke – og på *kirkegården*.

Dette sidste – kunst – og kunsthåndverk på kirkegården – er kanskje fremmed for de fleste.

På kirkegårder og gravplasser omkring i landet finnes ennå mange gravminner i ulike materialer – eksponenter for det beste på dette området. Det

Fig. 76

*Vestre gravlund, Oslo.
Askegraver i fjellparti.
Anlegges og plantes ved kirkegårdens
administrasjon, som også har vedlikeholdet.*

Fig. 77
Vestre Gravlund, Oslo.
Eldre askegraver i parkbeltet mot
Sørkedalsveien.
Gravene er orientert i to rekker
mot hellesti.

er fra interessert hold gitt uttrykk for bekymring vedrørende det opprydningsarbeidet som pågår på kirkegårdene:

Hva med det gamle gravutstyret?

Omlegging, opprydding på kirkegården består i å arbeide opp unødige gress- og ugressområde til grønsvær som kan og *skal* holdes i orden av kirkegårdens folk.

Kirkegårdens folk – „hvem er det – her på *vårt* sted finnes ingen med plikt til å holde kirkegården i orden“ – er det mange som tenker. Og slik er det – de som rår med det, holder slektens grav velstelt – kanskje naboens med, de øvrige blir liggende uten stell, sammen med kirkegården for øvrig.

Det finnes graver, hvor kveken har filtret seg inn i rester av ståltråd fra kran ser lagt på jordhaugen over kisten ved begravelsen. Senere er stedet overhodet ikke rørt – og det er gått flere år etter gravlegging.

Selv det mindste sted skal ha en graver, en prestens medhjelper, som det ofte kalles. Det måtte la seg gjøre å koble denne stillingen inn med plikt til enkelt vedlikehold på stedets kirkegård. Det blir lett å komme til med gressklipper eller ljà, når endringen utføres med dette for øyet.

Det er den *uverdige* tilstand med *forsømte graver*, som søkes eliminert ved omlegging – samtidig som menighetsrådet tilrådes å få orden i kart og gravfortegnelser.

Dette betyr *ikke* at alt gammelt gravutstyr skal bort – tvertimot. Hvis omleggingen gjør det ønskelig at noe gravutstyr bør fjernes, helt eller delvis, skal dette ikke gjøres før pårørende er varslet. Særpreget gravutstyr – fremfor alt eldre saker – må vurderes nøye. Er folk på stedet ikke sikker i sin sak, kontaktes fylkeskonservator eller anden instans med betingelse for å vurdere gravutstyrets verdi, kulturhistorisk eller personlig.

Det er utført uheldig arbeid på dette området – av folk som *ikke* har forstått sitt ansvar. Det er en personlig og ømtålig sak dette – å rydde opp på en

Fig. 78
Ved Alesund krematorium.
Askegraver på overgang til skogslende.

gammel kirkegård. Her er det den *enkelte* grav som er nr. én. Selvom gravfestet for lengst er gått ut – selv om graven *ikke* er festet, betalt, vil en ledelse med omtanke og følelse for sitt ansvar overfor medmennesker ikke fjerne gravutstyr som ønskes beholdt.

Pårørende kontaktes – gravutstyret blir registrert og vurdert. Det utstyr som måtte være av kulturhistorisk verdi, blir sikret plass på kirkegården i all rimelig fremtid selv om gravfeste ikke eksisterer.

Vedtekter og bestemmelser sier kanskje noe annet. Vedtektene må være utarbeidet slik, at de *tjener* formålet orden og fred på kirkegården – de skal ikke *herske*.

Resultater stedets vedtekter i kald og stram utformning av gravutstyret, må det være uheldige vedtekter.

Og her er vi ved *kjernen* i arbeidet for bedre kirkegårdsforhold: Det er den *enkelte* grav som er avgjørende, den enkelte grav og dens utstyr.

De instanser som skal ta stilling til kirkegårdens vedtekter, må være klar over den virkning, det kan ha overfor det enkelte menneske, at vedtektene for kirkegårdens styre og stell er utarbeidet slik, at resultatet i *praksis* kan være *meget uheldig*.

I dag trekkes flere kirkegårder ned til *lavmålet* hva gravutstyr angår.

Gravstener står på rekke og rad – omtrent like – blankpolerte, lave – bare 60–70 cm høye med sokkel, og med ornamenter i gull – kostbart utstyr *belt uten ånd*.

Der hvor dette utstyret er montert uten forsonende vegetasjon av busker og trær, blir det særlig uheldig.

Man spør seg selv – hvordan kan slikt skje? De pårørende vil gjerne ha det så bra som mulig – det viser bl. a. relativt store utlegg som er forbundet med nevnte utstyr. Når resultatet er så nedslående som det er i dag – må det være en plikt å finne frem til *hvorfor* det er slik.

Fig. 79
Os kirkegård i Halden
Idag ville gravene bli lagt på
skrånende terrasser. Oppbygg med
stenrammer tillates ikke.

Jo, sier folk på stedet – her bestemmer vedtekterne 70 cm maksimum gravstenshøyde. Alle benytter seg av dette – følgelig blir gravstenene 70 cm høye. Er det ikke sagt noe om bredden – eser denne utover, slik at det blir misforhold i dimensjonen.

Systemet med uheldige omsetningsledd av gravutstyr finner veien til den mest avsidesliggende gravplass. Den *kunne* vært en idyll, men ødelegges av fremmed, åndsforlatt gravutstyr.

Ingen tar anstøt av, at det forarbeides og markedsføres seriefremstilte gravstener av uheldige typer – folk har alltid kjøpt dårlige saker, og det vil sikkert fortsette. Hvorfor skulle kirkegården gå fri for denne belastning?

Det farlige er, at bedrifter utnytter situasjonen – ikke minst den følelsesmessige side av saken. Agenter er på pletten – kanskje før avdøde er kommet i jorden – for å få kontrakten vedr. gravutstyret undertegnet.

Det vil sikkert ta år før de norske kirkegårdene kan fri seg fra det mindreverdige gravutstyret som preger dem i dag, og vitner om vår tids forfall og likegyldighet på dette område.

De pårørende er ofte i en *tvangssituasjon*.

Dødsfallet kommer gjerne som et sjokk – og dette med begravelse og alt som er forbundet med den, kommer uforberedt, også bestilling av gravutstyr. Man blir forelagt et begrenset utvalg av typer som nevnt – med opplysning om at *dette* kan tillates montert på *denne* kirkegården.

Og så sitter man der med kontrakten – *uten at andre muligheter er drøftet*. Kanskje ville en natursten fra strøket vært det eneste rette, *behandlet* eller *villsten* – kanskje med en tett, liten dvergfuru ved siden. Smijernskors med siselert navneplate – eller gravminn i trevirke, et sandblåst ekekors med en villrose ved foten?

Hvis vedtektene bestemmer noe annet, kan vanskelig dette realiseres – dessuten er kanskje kontrakten på den 70 cm blankpolerte stenen undertegnet.

Nok et kostbart og uheldig gravminne er sikret plass ved siden af alle de andre.

Hvorfor ikke revidere vedtektene slik, at det blir mulig å skape høyreiste, formsikre gravminner i variasjon med liggende gravplater, hvor tekst og eventuelt motiver kan gli inn som dekor.

Legges forholdene til rette for variert og godt gravutstyr – vil de pårørende vite å velge fornuftig. Våre naboland har hatt de samme vanskeligheter på dette området, men er kommet et godt steg foran oss i riktig retning – til glede og berikelse for alle som berøres av saken.

Vi fortsetter å gravlegge våre døde på kirkegårdene – i kiste eller som aske. *Hvilke av disse begravelsesformer* som brukes, burde helst ikke komme til uttrykk i gravminnets størrelse og utforming. Asken trenger ikke så stor plass, man overser bare, at de fleste gjerne vil ha et *minnesmerke på graven*. Vedtektene bestemmer, at dette skal forarbeides i dukkeformat, uråd å få mer enn to navn på stenen. Anlegg av disse små urne- eller askegraver er heldigvis på retur.

Tiden vil vise om det arbeid som pågår med å få formsikkert og mer variert gravutstyr frem i lyset, vil lykkes. Mulighetene er der, det står til oss selv å være våkne også på dette området.

Det er stadig spørsmål fra menighetsråd, kommuner og enkeltpersoner, som har ansvar for grav og kirkegård, og gjerne vil få orientering.

Det merkes at livets uro og vanskeligheter gjør seg gjeldende også på disse områder. De enkelte strøks egenart kommer tydelig frem – men felles for alle er viljen til å skape verdige og vakre gravplasser.

Karen Reistad.

Fig. 80
Dovre kirkegård, Gudbrandsdalen.
Partiet med bjerketrærne er reservert
for askegraver, hvor disse ligger fritt
i gressbakken.